

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук,

професора Федчишин Надії Орестівни

на дисертаційну роботу Русалкіної Людмили Георгіївни

«Теоретико-методичні засади англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю: 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок з планами відповідних галузей науки та народного господарства.

На сучасному етапі в Україні відбувається перехід на нові форми організації навчання, яке стає більш складним і за формою, і за змістом. Істотно змінилися навчальні програми, плани, форми проведення лекційних та практичних занять, критерії оцінювання знань, розробляються та втілюються нові педагогічні технології та стандарти освіти. Педагогіка вищої медичної школи спрямована на всебічний розвиток майбутнього лікаря з обов'язковим формуванням у нього, по-перше, високих професійних якостей і навичок (здібності до лікарської практики, самовдосконалення, відповідальність, креативність) і, по-друге, морально-етичних якостей (порядність, принциповість, людяність, толерантність, співпереживання). А це, у свою чергу, змінює й педагогічні підходи до викладача медичного ЗВО, адже від якості освіти лікаря залежить якість надання медичних послуг. Навчальні плани, за якими сьогодні в Україні здійснюється підготовка лікарів, відповідають запитам медицини завтрашнього дня, а дисципліни, які вивчають майбутні лікарі, – стандартам підготовки кваліфікованого, різнобічно освіченого фахівця. Надання медичній галузі міжнародних стандартів можливе за умови підготовки нового покоління фахівців, які професійно володіють іноземними мовами. За сучасними вимогами до професійної діяльності лікарів необхідним є вміння працювати з першоджерелами лікарських засобів, які здебільшого номінуються англійською мовою, що сьогодні є пріоритетним і природно актуалізованим.

У 2019 році в Україні затверджено «Стратегію розвитку медичної освіти», яка отримала позитивну оцінку міжнародних і вітчизняних фахівців, головним спрямуванням якої є підвищення якості освіти, рівня наукових досліджень, конкурентоздатності випускників закладів вищої освіти медичного профілю. Актуальність проблеми, яку досліджує Л.Г. Русалкіна, підтверджується і тим, що з метою сприяння підготовки вмотивованих та фахових лікарів, з 2019 року запроваджено для третьокурсників комплексну атестацію профільних знань студентів-медиків – Єдиний державний кваліфікаційний іспит (ЄДКІ), який включає два компоненти: Крок 1 (власне екзамен із дисциплін циклу загальної підготовки) та Іспит з іноземної мови професійного спрямування, а з 2020 року – Іспит з англійської мови професійного спрямування, адже англійська найбільш вживана мова у медичній науці, а тому студентам необхідно мати базовий рівень саме з англійської, щоб отримувати актуальні знання.

Найбільш істотні наукові результати, які містяться в дисертації.

Аналіз змісту дисертації дає підстави стверджувати, що авторка опрацювала значний обсяг літератури з філософії, педагогіки, методики викладання. Варто відзначити кількісну і якісну ємність джерельної бази рецензованої розвідки - 614 найменувань, зокрема 18 – іноземними мовами, відтак періодичні видання, електронні науково-інформаційні ресурси. Позитивне враження справляє намагання здобувачки цілісно дослідити порушену проблему. Дефінітивний аналіз базових понять дослідження дав змогу сформулювати авторське визначення поняття «англомовна професійна підготовленість майбутніх лікарів».

Л.Г. Русалкіна чітко виокремила чинники, які зумовлювали розвиток змісту англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів. Незаперечною новизною та інноваційністю у висвітленні є репрезентовані в роботі і доволі ґрунтовно проаналізовані різноманітні форми і засоби реалізації англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів. На особливу увагу заслуговують виокремлені здобувачкою ідеї позитивного досвіду підготовки

лікарів в Україні попередніх століть та можливості його впровадження в сучасних закладах освіти.

У дисертації проаналізовано критерії (мовний, перцептивно-мовленнєвий, інформаційно-мовленнєвий, інформаційно-відтворювальний) із відповідними показниками; схарактеризовано рівні сформованості англomовної професійної підготовленості майбутніх лікарів (високий, достатній, задовільний, низький), виявлено компоненти (лінгвістичний, соціолінгвістичний, соціокультурний, прагматичний).

Дисертація є комплексним науково- методологічним дослідженням, у якому Л.Г. Русалкіна обґрунтувала методологічні концепти (компетентнісний, комунікативно-діяльнісний, контекстний підходи) та теоретичні засади генези англomовної професійної підготовки у майбутніх лікарів медичних закладів вищої освіти; схарактеризувала сутність і структуру феномену «англomовна професійна підготовленість майбутніх лікарів»; визначила компоненти (лінгвістичний, соціокультурний, прагматичний та ін.), критерії із відповідними показниками; схарактеризувала рівні англomовної професійної підготовленості майбутніх лікарів; обґрунтувала педагогічні умови англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів; інтеграцію фахових та лінгвістичних дисциплін в освітньому процесі медичного ЗВО; створення розвивального англomовного середовища професійного спрямування в медичному закладі вищої освіти; залучення майбутніх лікарів у процесі навчання до активної англomовноспрямованої професійно зорієнтованої діяльності; запропонувала модель англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних ЗВО з відповідними етапами тощо.

Надзвичайно вартісними для сьогодення вважаємо апробацію здобувачкою моделі та експериментальної методики англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних ЗВО із виокремленням основних напрямів екстраполяції цього досвіду в сучасних закладах освіти України, з-поміж яких: лекції-візуалізації, проблемні лекції, бесіди, лекції-діалоги, лекції-полілоги, круглі столи, тренінги, проблемні ситуації; ширше

упровадження в практику їхньої роботи англомовних тематичних завдань і вправ, фонетичних, лексичних ігор, професійних ситуацій, лексичних конкурсів; інтеграція предметів медико-біологічного циклу задля формування в тих, хто навчається, цілісної природничо-наукової картини лікування тощо.

Ступінь обґрунтованості використаних методів, а також отриманих результатів і положень дисертації.

Дисертація Л.Г. Русалкіної має чітку структуру, складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків. Охоплення значного кола наукових джерел (теоретичні та методичні розробки вітчизняних і зарубіжних учених, аналітичні матеріали, результати монографічних досліджень, наукові публікації, матеріали науково-практичних конференцій, в яких брала участь авторка), актуальної інформації свідчить про наявність авторського підходу до висвітлення обраної наукової проблеми, що дозволило здобувачці обґрунтовано й різнобічно презентувати наукові положення й висновки, наведені в дисертації.

Відповідно до мети дисертаційної роботи авторкою розв'язано актуальну наукову проблему, що полягає в обґрунтуванні методологічних концептів і педагогічних умов англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти та експериментальній перевірці їх ефективності, що надає представленим рекомендаціям методичної ваги.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації. Дисертація і автореферат викладені логічно, структурно грамотно, послідовно, коректно оформлені. Висновки за розділами та загальні висновки аргументовані, ґрунтуються на результатах проведеного дослідження, відображають зміст викладеного матеріалу.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження та сучасний стан її розробленості, визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано його мету та завдання, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи; подано відомості про апробацію, дані про структуру й обсяг дисертації.

У контексті вирішення першого і третього завдань дослідження у розділі «Теоретичні засади англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів» авторкою проаналізовано та класифіковано джерельну базу дослідження, окреслено стан розробки наукової проблеми, уточнено понятійно-категорійний апарат, конкретизовано зміст понять: «професійна підготовка», «підготовленість до професійної діяльності», «англомовна мовленнєва діяльність», «іншомовна професійна комунікативна компетентність» (стр. 44-65; 70-72).

Нам імпонує розроблена авторкою періодизація розвитку розвитку професійної підготовки лікарів в Україні, яка включає три послідовних періоди: I-й етап становлення і розвитку вищої медичної освіти в Україні (заснування – початок XX ст.) тобто як організаційно-регламентаційний; II-й – (XX ст.) – позначимо його як радянська епоха вищої медичної освіти в Україні; III-й (кінець XX ст. – до сучасності) – умовно назвемо реформаційним. Обґрунтована періодизація надала змогу не тільки схарактеризувати принципи, зміст, форми, методи та засоби розвитку вищої медичної освіти в Україні впродовж відповідних часових меж, а й виокремити позитивні і негативні тенденції цього процесу (стр. 73-87).

У дисертації, на основі другого та четвертого завдань дисертаційної роботи конкретизовано структуру і сутність феномену «англомовна професійна підготовленість майбутніх лікарів», яка ґрунтується на трьох методологічних підходах, що склали основу формування англомовної підготовки майбутніх лікарів, а саме: комунікативно-діяльнісний, компетентнісний, контекстний, що, в свою чергу, дозволило максимально наблизити освітній процес медичного ЗВО до умов реальної професійної комунікації і сформувати підготовленість до неї (розділ 2).

Відтак Людмилою Георгіївною виявлені критерії, показники англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів (стр.289-292): наявність позитивної мотивації до формування англомовної компетентності (стр.221-227), системність і ґрунтовність теоретичних та практичних знань і

навичок щодо формування англомовної компетентності, оцінювання, вдосконалення формування цієї компетентності (стр. 271-273) та визначені рівні сформованості англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів в освітньому середовищі ЗВО (високий, достатній, задовільний, низький), що сприяють позитивній динаміці формування англомовної компетентності майбутніх лікарів (стр.293-298).

Відповідно до п'ятого завдання дослідження, авторкою визначено педагогічні умови англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів. Л.Г. Русалкіна обґрунтувала умови та форми успішної реалізації міждисциплінарних зв'язків (розв'язок пізнавальних, професійних міждисциплінарних завдань) (стр. 231-232); відбір змісту навчальних текстів з урахуванням міждисциплінарної інтеграції дисциплін, що, в свою чергу, уможлиблює підвищення рівня фундаментальних знань, розвитку логічного мислення і креативного вирішення (стр. 238-239); активізація професійно зорієнтованої освітньо-мовленнєвої діяльності майбутніх лікарів за змодельованими комунікативними і рольовими квазі-професійними ситуаціями (стр.241).

Нам імпонує вирішення Людмилою Георгіївною шостого та сьомого завдань. Здобувачка проаналізувала модель англомовної професійної підготовки як систематизованої структури процесу англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів. У моделі відображено педагогічні умови, етапи, цілі, форми, методи роботи й підходи реалізації процесу формування англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти. Констатовано, що найбільш ефективним для англомовної професійно спрямованої підготовки залишається практичне заняття у формі проблемного семінару з мовними і мовленнєвими тренувальними вправами, проєктами, ситуаційними завданнями, рольовими і діловими іграми тощо, відтак елективний курс, робота англомовних клубів з метою формування навичок мислення англійською мовою (обізнаність із медичною термінологією в межах англійської та латинської мов; уміння

використовувати англійську мову в академічній і професійній сферах, застосовування словотворчих моделей, словозмінних форм, висловів; здатність забезпечувати зворотний зв'язок і добирати адекватні засоби передачі змісту професійно спрямованої англомовної інформації) для якісного проведення діагностичної, аналітично-лікувальної роботи, формування клінічного мислення (стр. 282-287).

Л.Г. Русалкіна детально представила організацію експериментальної роботи та її результати. Графічно та за допомогою таблиць визначено динаміку формування змістового аспекту англомовної компетентності майбутніх лікарів у медичному ЗВО, що має очевидні відмінності в експериментальній і контрольній групах. Для доведення закономірності отриманого результату застосовано методи статистичної обробки, зокрема, обчислення за критерієм узгодженості Колмогорова-Смирнова (розділ 4).

На основі аналізу роботи в експериментальній (студенти-медики ОНМУ, ЛНМУ) та контрольній групах (студенти-медики ОНМУ) здобувачкою визначено змістовий аспект (аудиторна і самостійна робота) реалізації запропонованої моделі англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів, результати якого оцінені за допомогою поточного, проміжного і підсумкового контролю (§5.2).

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях

Основні положення дисертаційної роботи відображені у 38 наукових працях (зокрема, одна монографія, 18 статей – у фахових виданнях України, 4 – в періодичних наукових зарубіжних виданнях, 13 – апробаційного характеру, 2 – додатково відображають результати дослідження).

Оцінка змісту й оформлення дисертації та автореферату.

Загалом дисертаційна робота Русалкіної Л.Г. є змістовно і логічно завершеним, самостійно виконаним дослідженням, яке має очевидну наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Надійність та вірогідність отриманих результатів забезпечена методологічною та теоретичною обґрунтованістю вихідних положень, сукупністю методик, адекватним меті та

завданням дослідження, репрезентативністю вибірки, апробацією отриманих результатів.

Зауваження щодо змісту й оформлення дисертації

Водночас позитивно оцінюючи наукове та практичне значення дисертації, вважаємо за необхідне висловити певні дискусійні зауваження, побажання та пропозиції.

1. У першому розділі дисертації при аналізі проблем формування мовленнєвої компетентності студентів було б доцільним більш чітко визначити основні підходи та розбіжності у дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців з даної проблематики, виявити групи досліджень, їх основні здобутки та невирішені проблеми. Особливу увагу доцільно було звернути на проблемні питання вітчизняної та зарубіжної лінгводидактики.

2. У підрозділі 2.1 авторка перелічує структурно-компонентний склад мовленнєвої компетентності, зокрема соціокультурну, інформаційну, комунікативну, психолінгвістичну компетентності. На наш погляд, дисертаційна праця значно виграла б, якби Людмила Георгіївна більш детально проаналізувала змістові особливості цих компетентностей, їхні відмінності чи елементи тотожності, ймовірно – у формі порівняльної таблиці.

3. У контексті обґрунтування авторської моделі формування англомовної комунікації необхідно було детальніше зупинитися на характеристиці функцій, які виконує така комунікація (підрозділ 2.2. дисертації). Традиційно при моделюванні педагогічних процесів використовують структурну, функціональну та теоретичну моделі. Саме такий підхід дозволяє наблизитися до розуміння закономірностей педагогічного процесу, в даному випадку, засад англомовної підготовки майбутніх лікарів.

4. На нашу думку, доречно було б визначити перспективні форми, методи та засоби, які конкретніше розкривали б кожен з визначених педагогічних умов формування англомовної компетентності майбутніх лікарів в освітньому

середовищі закладів вищої медичної освіти. Вважаємо, що доречно було б звернути увагу на використання можливостей кейс-методу, створення портфоліо професіонала.

5. У дисертації варто було би розширити інформацію щодо участі кафедр фахових дисциплін у навчально-методичному забезпеченні експериментальної роботи з перевірки ефективності педагогічних умов формування англомовної компетентності майбутніх лікарів. Такі відомості, на наш погляд, продемонстрували б міждисциплінарний рівень виконаного дослідження.

Висловлені зауваження, побажання, дискусійні моменти не применшують високої оцінки наукового рівня дисертації, яка є вагомим внеском у розробку проблемного кола питань професійної освіти.

Загальний висновок.

Логіка дослідження, послідовність викладу та доказовість положень і висновків – це ті характеристики, які надають дисертаційному дослідженню цілісності, повноти, завершеності. Не викликає сумніву теоретичне і практичне значення проведеного дослідження, оскільки отримані результати та представлені узагальнення сприятимуть формуванню англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів. Висновки, сформульовані дисертанткою, чітко і повно розкривають за поставленими в роботі завданнями основні надбання та результати дослідження. В опублікованих за темою дисертації працях викладено основні положення, здобуті у процесі наукового пошуку. Зміст дисертації адекватно відображено в авторефераті.

Вважаємо, що дисертаційна робота **Русалкіної Людмили Георгіївни** за темою **«Теоретико-методичні засади англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів»** є завершеним самостійним дослідженням, що відповідає вимогам щодо робіт, поданих на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, відповідає вимогам пп. 9, 10, 12-14 Постанови Кабінету

Міністрів України «Порядок присудження наукових ступенів» (затвердженої

19.08. 2015 р. щодо докторських дисертацій, наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» №40 від 12.01.2017 р.)), паспорту спеціальності, а її авторка – **Русалкіна Людмила Георгіївна** заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри іноземних мов

Тернопільського національного медичного

університету ім. І.Я. Горбачевського

МОЗ України

Федчишин Н.О.

завіряю

Заступник ректора з кадрових питань
Тернопільського національного
медичного університету

